

Förstamajmötet i Stockholm
"Enade vi stå, sändrade vi falla"

Svensk demokrati i samling

Allt tyder på att de manifestationer av nationell enighet, som kulminerade i samlingen den 1 maj, äro uttryck för en allmän, varaktig och stark känsla. Då yttre fara hotar, stärkes medvetandet om den inre samhörigheten, det är en gammal erfarenhet. I land efter land har kriget eller krigsriskan trängt undan motsättningar och konflikter, och även de demokratiska staterna, som i fredstid spegla så många skilda intressen och idéer, ha inför våra ögon fått den karaktär av kring ett enda mål: samlade organisationer, som kommit fantasifulla teoretiker att tala om statliga personligheter. Men utan förhävelse torde vi kunna påstå, att den svenska samlingen är något mera än ett farans och nödens barn. Dess omedelbara anledning är det yttre hotet, men dess djupare grunder ligga i årtionden av samhällelig utveckling. Faran har aldrig varit så stor som nu, men vi ha heller aldrig under senare tid haft så stora historiska förut-

sättningar att möta den som ett enigt folk. Då vi samlas, behöva vi inte gömma undan känslor av hat och bitterhet. Samlingstanken var mogen, samlingen kröner ett skede av svensk historia.

Tre grupper av problem ha under senare tid behärskat svensk politik: den sociala frågan, försvarsfrågan, frågan om statsskicket. I alla dessa frågor ha vi nått fram till ett slags gemensam plattform, en viss grad av principiell enighet.

Jämför man debatterna i den sociala frågan för några årtionden sedan med nutidens diskussion, frapperas man av hur mycket närmare de skilda riktningarna kommit varandra. Motståndet mot socialpolitiken präglades förr icke blott av en programmatisk gammalliberalism, som nu är övergiven av alla, utan också av en viss hårdhet, en brist på social medkänsla, som i våra dagar trängts undan av förståelse och humanitet. De argument, som i början av detta århundrade anfördes mot blygsamma förslag till social omvårdnad (folkpensionering, arbetstidslagar), måste till stor del te sig orimliga för en modern konservativ politiker. Å andra sidan framfördes de sociala och ekonomiska kraven ofta som moment i en ideologisk marxism, vars väsentliga mål var produktionsordningens totala omläggning. De reformer, som genomfördes, betecknades som obetydliga eftergifter från en till undergången dömd samhällsorganisation. Denna riktning har steg för steg trängts i bakgrunden, dogmatiken har vikit för prövningen från fall till fall, de fördelar, som vunnits, ha erkänts föra den svenska arbetarklassen till ett nytt läge, läran om klasskampen har ersatts av folkhemstanken. Kring den framgångsrika socialpolitik, som förts främst under de senaste åren, har i själva verket småningom uppstått en nära nog fullständig enighet. Ingen borgerlig politiker i ansvarig ställning tänker på att bryta sönder den välfärdsorganisation, som byggts upp; ingen framträdande socialdemokrat väntar längre på den marx'ska katastrofen och på ett ur ruinerna uppstigande nytt samhälle.

Det nationella försvaret framstod länge för massan inom arbetarrörelsen som något likgiltigt eller fientligt, ett provisorium betingat av kapitalismen, eller en överklassens speciella angelägenhet. Före världskriget färgades försvarsnihilismen — ett ord, som då med glädje användes av avrustningsvännerna själva — dels av en grovt marxistisk antipatriotism, tillspetsad i slagordet "arbetaren har intet fädernesland", dels av den från dansk debatt hämtade tanken "vad kan det tjäna till". Förgäves verkade Branting och andra äldre ledare mot en allt radikalare utformning av program och resolutioner. Med kriget och vänstersocialismens utbrytning år 1917 segrade tillfälligt en försvarsvänlighet med starka reservationer, de antinationella tankegångarna visades ut ur partiet för att aldrig åter-

komma. Men under 1920-talet kom en ny våg av avrustningsiver. På partikongresserna 1928 och 1932 syntes åter vad man kallade den praktiska försvarsnihilismen, kravet på en isolerad nationell avrustning, äga majoritet inom partiet. Man utgick från en överdriven optimism i tron på en internationell fredsorganisation och en lika överdriven pessimism i tvivlet på betydelsen av rustningar i en liten stat. Lästa år 1940, te sig många debattinlägg vid dessa kongresser som skolexempel på slarvigt, onyanserat, klichémässigt och illusionistiskt tänkande. Mot partimajoriteten stod vid denna tid, liksom tjugo år tidigare, en grupp ledare, främst den nuvarande statsministern; det bör ihågkommas, att P. A. Hansson, likaväl som Branting, ställt sitt ledarskap på spel för försvarets skull. Med den växande oron ute i världen, med diktaturprincipens segrar under 1930-talet, blev denna minoritet inom partiet förvandlad till majoritet. Godtagandet av 1936 års härordning betecknade avskrivningen av försvarsnihilismen inom socialdemokratin. Sedan dess har även försvarsfrågan kunnat behandlas i det principiella samförståndets tecken. Många av dem, som 1910 förklarade, att arbetaren saknar ett fädernesland, och som år 1930 talade om försvarets meningslöshet, höra nu till den väpnade nationella enhetens mest entusiastiska talesmän.

Denna utveckling motsvaras av en mindre konkret och gripbar sinnesändring inom andra läger. Militarismen i dess gamla mening — officersarrogansen, den tanklösa drillen, den i tom fanatism drivna subordinationen — har försvunnit som ideal och i stort sett också som verklighet. Den import av preussiska fraser om krigets storhet och skönhet, som kunde spåras före 1914, upphörde med världskriget. Den brackornas nietscheanism, som yttrar sig i tal om hård disciplin, fast rangordning och sträng underkastelse, är icke längre rimlig eller ens anständig. Den svenska officeren har blivit en yrkesman som andra.

För tjugo år sedan genomfördes den fullständiga demokratin i det svenska statsskicket. Dessförinnan hade författningsstriden under årtionden splittrat folket i två läger. Den demokratiska tanken utan varje förbehåll uppbars av det liberala partiet. Socialdemokratin medverkade i demokratiseringskampen, men såg i folkstyrelsen främst en väg till den sociala omvälvningen; demokratin var, såsom ofta uttalades, icke ett mål utan ett medel. För högern, som nödtvungen vek från position till position, framstod den genomförda demokratin som ett hot mot de socialt och kulturellt ledande minoriteterna, som liktydig med ett allt utjämmande, den individuella energin och förmågan hämmande massvälde. I dag ser det socialdemokratiska partiet demokratins befästade som sin huvuduppgift: hellre demokrati utan socialism än socialism utan demokrati. Högerpartiet har godtagit de demo-

kratiska metoderna och står, likaväl som partierna till vänster, beredd att mot de av utländska förebilder inspirerade riktningarna försvara den svenska folkstyrelsen. En ny generation av ledare ser i den på allmän rösträtt byggda parlamentarismen den självklara arbetsformen.

På dessa vägar ha vi närmat oss det mål av social utjämning, politisk frihet och nationell känsla, som Branting företecknade för fyrtio år sedan. Vi ha, som han tänkte sig i en artikel i "Social-Demokraten" den 14 mars 1899, kommit tillbaka, "fast på ett högre utvecklingsplan, till den tid, då i Grekland de fria männen med glädje deltog i försvaret av ett fosterland, som gav dem så mycket därför att det gjorde dem delaktiga av en hög kultur".

Den nationella samlingsregeringen möter den ytterliga skärpning av läget, som uppstått genom Danmarks erövring och invasionen i Norge, med ökad folklig auktoritet. För de flesta torde det nu stå klart, att regeringens politik inför det rysk-finska kriget varit skicklig och målmedveten och att dess handlingssätt i stor utsträckning motiverades av insikter, som icke voro och icke rimligen kunde göras tillgängliga för allmänheten. Den s. k. aktivismen är diskrediterad, även om det är svårt för dess anhängare, vilkas passionerade fosterländskhet erkännes av alla, att vidgå sitt misstag. Den för denna rörelse grundläggande uppfattningen, att Tyskland icke skulle ingripa mot en genommarsch av de allierades trupper, framstår nu som en tragisk orimlighet. Den svenska regeringen synes både utåt och inåt ha lyckats göra sin ståndpunkt klar. Å ena sidan innebär denna ståndpunkt, att neutraliteten såvitt möjligt skall uppehållas, och upprätthållas med samma bestämdhet åt alla håll; en neutralitet, som vid påfrestning förbytes i anslutning till en på förhand given stridande part, bär upplösningen inom sig. Å andra sidan skall Sverige vara berett att till det yttersta försvara sin frihet. Det skall icke ge vika som Danmark eller låta sig oförberett överraskas som Norge. Det är Finlands väg vi skola följa.

I praktiken möter denna linje, vars principiella syften det är lätt att med några ord klarlägga, utomordentliga svårigheter. I fråga om ställningstagandet till alla de ömtåliga konkreta spörsmål som uppkomma är det helt enkelt nödvändigt för den enskilde medborgaren att lita på regeringen; han saknar de informationer och den överblick, som en saklig granskning förutsätter. Men när det gäller att bygga upp den beredskap, som är ägnad att trygga i första hand vår neutralitet, i andra hand vår frihet, i tredje hand vår heder, måste alla medverka. Här måste den nationella samlingsen bli en kraftkälla för varje enskild medborgare.

260 Tanken på fred mellan nationerna uppbäres av samma idé som kravet på

folkstyrelse inom staterna. Tvistefrågor skola lösas genom förhandlingar och kompromisser, icke genom våld och diktat. Demokratien med sina omständliga procedurer, sina offentliga debatter, sina garantier för den enskildes rätt och frihet, är avpassad för den yttre freden. I alldeles särskild grad har känslan för och tron på freden satt sin prägel på de små skandinaviska demokratierna, som saknat alla aspirationer på nationell utvidgning och som synts äga grundade förhoppningar om att i lugn avskildhet få utveckla sin andliga och materiella odling. Läget i Danmark och Norge visar att dessa förhoppningar varit felaktiga och farliga. I Sverige måste tiden begagnas till att aktivisera och stålsätta, till att göra den fredsälskande demokratin stridbar.

I första rummet är här fråga om ett stärkande av det militära försvaret. Med tanke på farans storlek och den begränsade tid, det här gäller, äro alla ense om att man bör till det yttersta utnyttja folkets och landets möjligheter. Varje ökning av försvaret betyder en minskad krigsrisk och en stegrad utsikt till framgång, om kriget trots allt blir oundvikligt. I fråga om utgifterna för försvarsberedskapen och den inknappning, som nödvändiggöres både genom dessa utgifter och den relativa ekonomiska isoleringen, måste kravet på en rättvis fördelning av bördorna inskräpas. Ju större svårigheterna äro, desto starkare måste kravet bli på en åtminstone tillfällig ekonomisk utjämning. Sänkningen av levnadsstandarden måste i första rummet drabba de grupper, som leva i överflöd. Vi kunna tänka oss ett Sverige, som förvandlas till ett befäst fattighus, men icke ett Sverige, där de fattiga måste avstå från sin nödortf, medan de förmögna endast minska på sin lyxkonsumtion. Missförhållandena ha på denna punkt säkerligen icke varit så stora som under världskriget, men alltför många exempel finnas på att den ene utarmas av krisen, under det att den andre profiterar av den. Denna synpunkt måst också hållas levande, då det gäller att reglera löner och arvoden. Det är svårt att helt undvika det i och för sig absurda förhållandet, att de till militär tjänstgöring inkallade och deras anhöriga till stor del sättas på nödlön, under det att andra, som besätta platser i den nya krisorganisationen, nå en lika konjunkturbestämd höjning av sin levnadsstandard. Men den ofrånkomliga tendens, som här framträder, måste så långt möjligt motverkas.

Om vårt läge, vilket icke är uteslutet, under lång tid förblir i huvudsak oförändrat, blir den ideella stridsdugligheten ett allt väsentligare problem. Den anda av tillförsikt och beslutsamhet, som för ögonblicket är förhärskande, kan inom vissa folkgrupper i en tid av väntan — under yttre tryck och försämrat ekonomiskt läge — förbytas i slöhet och defaultism. Det är sannolikt särskilt svårt att upprätthålla en nationell stämning, som icke riktas

mot någon bestämd motståndare, som i själva verket bör äga karaktären av en beredskap till offervilja och hängivenhet, om det yttersta provet kommer. I vidmakthållandet av denna känsla har vår press och vår offentliga debatt överhuvud en omätlig uppgift. En mera organiserad och enhetlig aktivitet borde dock även här kunna äga rum. Nära till hands ligger tanken, att de krafter, som genom universitetens och skolornas stängning bli fria inom den närmaste tiden — och som till stor del icke äro engagerade i andra nödvändiga statsuppgifter — mobiliserades för detta ändamål. Ett omfattande upplysningsarbete i nationell och demokratisk anda borde kunna vidmakthålla och stärka de känslor, som enade det svenska folket vid samlingen den 1 maj.

Herbert Tingsten